

Dr Jovana Milutinović, vanredni profesor

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Novi Sad

e-mail: jovanam@uns.ac.rs

Dr Slađana Zuković, docent

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Novi Sad

e-mail: sladjanaz71@gmail.com

UDK: 37.014.1

ISBN: 978-86-7372-191-0, 19 (2014), p.347-353

Pregledni rad

KVALITETNO OBRAZOVANJE DAROVITIH U KONTEKSTU MODELA ŠKOLOVANJA DECE KOD KUĆE*

Rezime: Poslednjih nekoliko decenija su potreba za poboljšanjem kvaliteta obrazovanja i nezadovoljstvo školom u evropskom prostoru obrazovanja rezultirali, između ostalog, pluralnom pedagoškom scenom. U ovom radu predstavljen je model školovanja dece kod kuće, s posebnim osvrtom na obrazovne mogućnosti koje ovaj model pruža darovitim učenicima. Ova opcija školovanja danas stiče sve veću popularnost, budući da je sve više roditelja koji veruju da škola ne može da obezbedi adekvatno obrazovanje za njihovu decu. Kada je reč o razlozima zbog kojih se roditelji opredeljuju da obrazuju decu kod kuće, ne mogu se zanemariti ni religijski, niti liberalni motivi, pri čemu roditelji darovitih ovaj model biraju više iz pragmatičnih razloga. Polazeći od stava da mogućnost izbora predstavlja sredstvo poboljšanja kvaliteta obrazovanja i uzimajući u obzir rezultate dosadašnjih studija o obrazovanju darovite dece kod kuće, autorka teksta zaključuje da bi ovaj model školovanja mogao biti od izuzetne koristi za darovite.

Ključne reči: alternative u obrazovanju, daroviti učenici, kvalitet obrazovanja, školovanje dece kod kuće.

Uvod

Poslednjih godina je u našoj zemlji aktualizovano interesovanje za poboljšanje kvaliteta obrazovanja uslovljeno brojnim činionicima ekonomske i pedagoške prirode. Potreba za unapređivanjem kvaliteta obrazovanja proističe iz višedecenijskih rasprava vođenih na širem obrazovnom prostoru, ali i uvidanja da obrazovanje visokog kvaliteta predstavlja kamen temeljac uspešne i stabilne ekonomije i socijalne tranzicije, te da čini neophodan preduslov za uključivanje u procese globalne integracije. Pri tome, jedan od važnih razloga koji stoji iza sadašnje brige za kvalitet je taj što društvo u celini ili pojedine socijalne grupe nisu zadovoljne organizacijom, delovanjem i ishodom obrazovnog sistema.

* Tekst predstavlja rezultat rada na projektu „Pedagoški pluralizam kao osnova strategije obrazovanja”, br. 179036 (2011-2014), čiju realizaciju finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

Naime, zbog čestih kontradikcija između očekivanja i stvarnosti, škola je postala meta kritike mnogih segmenata društva, što je dovelo do svojevrstne i kontinuirane krize ove institucije. Reč je o tome da škola koja je kreirana prema modelu koji vredi jednako za sve ne uspeva da obezbedi diferencirana iskustva za učenike sa različitim potrebama i mogućnostima. Osim toga, u demokratskim i pluralnim društvima nije jednostavno postići konsenzus među suprotstavljenim interesima različitih segmenata društva. Ovde se rasprava o mogućnostima unapređivanja kvaliteta obrazovanja usložnjava, jer se vrednovanje kvaliteta zasniva na procenama vrednosti, a one su u demokratskim i pluralnim društvima raznovrsne. Sve to otvara pitanje osmišljavanja filozofije obrazovanja koja bi mogla da usmerava obrazovnu politiku, pri čemu ne bi nametala određene solucije različitim grupama. U državama sa razvijenom demokratijom rešenje ovog kompleksnog problema nalazi se u ustanovljavanju alternativa u obrazovanju (Milutinović, 2011), gde je roditeljima i njihovoj deci ostavljeno pravo da sami izaberu privatnu ili alternativnu školu, javnu školu sa alternativnim pedagoškim koncepcijama ili mogućnost privatnog poučavanja kod kuće kako bi se bolje zadovoljile dečje jedinstvene potrebe učenja. Budući da u poslednjih nekoliko godina predmet polemike na našim prostorima predstavlja opcija organizovanja nastave kod kuće, u ovom radu se istražuje model školovanja dece kod kuće, s posebnim osvrtom na obrazovne mogućnosti koje ova opcija školovanja pruža darovitima.

Model školovanja dece kod kuće

Izvesno je da socijalni trend školovanja dece kod kuće ima svoju dugu tradiciju, te da ne predstavlja ni novu ideju, niti praksu. Institucionalno obrazovanje oličeno u školi kakvu danas poznajemo relativno je novijeg datuma. Vekovima se poučavanje odvijalo izvan formalnog školskog sistema, čak i onda kada su škole postale pristupačne skoro svoj deci. No, savremeni pokret školovanja dece kod kuće razvio se sredinom 20. veka kao liberalna alternativa javnim školama. Kasnih pedesetih i ranih šezdesetih godina 20. veka je u Sjedinjenim Američkim Državama veliki broj roditelja (oko deset hiljada porodica), usmerio kritike prema tradicionalnoj školi kao konzervativnoj instituciji. Dominantno uverenje bilo je da se efektivno učenje odvija izvan unapred ustanovljenog kurikuluma, da dete najbolje uči kada uz podršku roditelja i drugih odraslih sledi vlastita interesovanja. Kasnije su se pojavili i neki drugi razlozi. Osamdesetih godina 20. veka ovom pokretu se priključuju i roditelji koji bi se uslovno mogli svrstati u konzervativnu struju (Lines, 2000). Neki od njih su verovali da je njihova religijska dužnost da školuju decu kod kuće, a drugi su nastojali da integrišu religiju, učenje i porodični život.

Danas postoje različiti motivi zbog kojih se roditelji opredeljuju da školuju svoju decu kod kuće, uključujući nezadovoljstvo državnim ili privatnim školama, religijske razloge, težnju za postizanjem akademske izvrsnosti, za jačanjem porodičnih veza i uspostavljanjem porodice kao centra učenja (Lyman, 1998). Uopšte uzev, ovaj model školovanja praktikuju roditelji i leve i desne orijentacije. Njima se pridružuju mnogi koji jednostavno žele da svojoj deci obezbede veći kvalitet obrazovanja. Ipak, dok se roditelji koji školuju svoju decu kod kuće

razlikuju prema političkim i filozofskim orijentacijama, njihovi razlozi za odabir ovog modela školovanja često su slični (Dumas, Gates & Schwarzer, 2010: 70). Naime, istraživanje koje je sprovedeno od strane Nacionalnog centra za obrazovnu statistiku (National Center for Education Statistics, SAD), pokazuje da se kao tri najučestalija razloga odabira obrazovanja dece kod kuće navode: 1) briga za opštu atmosferu u školskom okruženju - bezbednost, upotreba droge ili negativan uticaj vršnjaka, 2) nezadovoljstvo akademskim obrazovanjem koje pruža škola i 3) želja da se deci obezbedi odgovarajuće versko obrazovanje ili moralno poučavanje i učenje.

Budući da postoje raznovrsni liberalni, religijski ili pedagoški razlozi zbog kojih roditelji biraju za svoju decu model učenja kod kuće, postoji i velika raznovrsnost u ciljevima i načinima njegovog sprovođenja. Kao što je slučaj sa roditeljima koji upisuju svoju decu u neku državnu, alternativnu ili privatnu školu, tako i među roditeljima koji se opredeljuju da školuju svoju decu kod kuće postoje značajne razlike (Milutinović, 2011). Neki od njih biraju visoko strukturisano okruženje učenja i koriste tradicionalne metode poučavanja. Poneki roditelji, pak, preferiraju manje strukturisan pristup obrazovanju ili potpunu slobodu u učenju. Neki roditelji koriste komercijalne nastavne materijale, a drugi ih sami osmišljavaju. Pri tome se pojedine porodice udružuju radi osnivanja centara za učenje i organizovanja zajedničke pouke za decu. Ponekad se deca koja se školuju kod kuće uključuju u rad državnih ili privatnih škola, odnosno koledža.

Pregled literature o obrazovanju dece kod kuće ukazuje na rastući konsenzus o akademskim prednostima ovakvog modela školovanja. Rezultati mnogih istraživanja o akademskim postignućima dece koja se školuju kod kuće (Blok, 2004; Dumas, Gates & Schwarzer, 2010; Hagen, 2011; Lines, 2000), pokazuju da ovi učenici postižu prosečne, a često i rezultate koji su iznad proseka. Ispitivanja takođe pokazuju da su deca koja se školuju kod kuće socijalno zrelija u odnosu na vršnjake koji pohađaju školu (Dumas, Gates & Schwarzer, 2010; Petrie, 2001; Medlin, 2000). Međutim, prilikom tumačenja rezultata spomenutih istraživanja potrebno je uzeti u obzir procenu nekih autora (Blok, 2004) da populaciju dece koja se školuju kod kuće čine već privilegovana deca. Njihovi roditelji imaju viši stepen obrazovanja, više prihode i nesumnjivo snažnije osećanje privrženosti vrednostima koje nalažu brigu za razvoj vlastite dece. U tom kontekstu ostaje nejasno da li se dečje napredne performanse mogu pripisati boljoj početnoj poziciji, obrazovanju kod kuće ili je reč o kombinaciji ta dva faktora.

Značajno je napomenuti da širom sveta danas deluju raznovrsne obrazovne ustanove i asocijacije roditelja koje nude stručnu pomoć i pomažu roditeljima da organizuju deci obrazovanje kod kuće. Roditeljima i njihovoj deci nude se raznovrsni didaktički paketi, knjige i drugi obrazovni materijali, pri čemu im na raspolaganju stoje mnoge biblioteke, muzeji, bolnice, crkve, fabrike i dodatni tečajevi (Lines, 2000: 79). Posmatrano u širem evropskom kontekstu, školovanje dece kod kuće danas je u većem broju zemalja legalno priznato i zakonski regulisano. Pri tome, neke zemlje poput Španije, Grčke, Švajcarske (pojedini kantoni), Holandije, Nemačke i Bugarske ne omogućavaju školovanje dece kod kuće, osim u posebnim okolnostima. U ostalim evropskim zemljama, uključujući Belgiju, Dansku, Estoniju, Finsku, Francusku, Irsku, Italiju, Norvešku, Portugaliju,

Švedsku, Švajcarsku (pojedini kantoni), Englesku i Austriju, školovanje dece kod kuće je zakonski omogućeno i to od umerenog do visokog nivoa regulacije i kontrole od strane države (Blok & Karsten, 2011; Petrie, 2001). Ovaj model školovanja omogućen je i na Novom Zelandu, u Kanadi, Australiji, Južnoj Africi, Japanu i Sjedinjenim Američkim Državama. Iako nije jednostavno dati odgovor na pitanje da li će se model školovanja dece kod kuće (u svim svojim raznolikostima) ustanoviti kao glavna alternativa konvencionalnim školama, svi podaci ukazuju da postoji snažan trend njegovog daljeg razvoja.

Školovanje darovite dece kod kuće

Visoki saznanj i kapaciteti i specifične potrebe darovitih postavljaju pred obrazovni proces veće i drugačije zahteve za rad sa ovakvim učenicima (Zuković & Milutinović, 2006). Budući da su daroviti verovatno već ovladali sadržajem poučavanja, postoji mogućnost da obrazovni rad u školi usmerenoj ka zadovoljavanju potreba „prosečnog učenika” optereti darovite učenike dosadom. Osim toga, nepostizanje odgovarajućeg uspeha darovite dece često je uzrokovano neprikladnim ili akademski nedovoljno izazovnim školskim kurikulumom. Problem koji je povezan s tim jeste da daroviti koji doživljaju neuspeh često razvijaju negativnu sliku o sebi ili negativne stavove prema školi. Njihova inicijativa i ambicija se potiskuju, što eventualno može dovesti do asocijalnog ponašanja ili stanja depresivnosti (Goodwin & Gustavson, 2009: 26). Otuda nije iznenađujuće da se u literaturi (Ensign, 1997) procenjuje da značajan postotak od ukupnog broja dece koja se školuju kod kuće (kod kuće se školuje oko milion i po američke dece), predstavlja upravo darovitu populaciju.

Naime, za razliku od redovne nastave u školi, model školovanja dece kod kuće pruža širok prostor za dizajniranje sigurnog i stimulativnog obrazovnog okruženja prilagođenog jedinstvenim potrebama darovitih. Fleksibilnost svojstvena ovom modelu omogućava pristup raznovrsnim i kvalitativno kompleksnijim obrazovnim materijalima, kao i prilagođavanje metoda, tempa i načina poučavanja specifičnim potrebama darovite dece. Očigledno je da je fleksibilnost kao odlika ovog modela školovanja posebno važna, jer mnoge darovite učenike odlikuje asinhroni razvoj (Ensign, 1997). U ovakvom okruženju deca imaju više vremena da slede vlastita interesovanja ili mogućnosti da pronađu stručnjake ili mentore voljne da sa njima podele stručno znanje. Model školovanja dece kod kuće ne usmerava učenike na rad sa određenim nastavnikom, niti ih ograničava unapred definisanim školskim kurikulumom. Mnoge biblioteke, muzeji, parkovi, istorijska mesta, izviđačka i sportska udruženja, lokalna preduzeća, verske ili pozorišne grupe, kao i kursevi organizovani od strane državnih ili privatnih škola mogu proširiti kurikulum školovanja darovite dece kod kuće. Kada je reč o pružanju adekvatnih uslova za razvoj socijalnih veština, većina darovitih učenika može da, uz zajednički napor sa roditeljima, pronađe puteve za društvene interakcije i razmenu ideja. Osim toga, ovaj model osigurava roditeljima više prilika da pomognu svom detetu u upravljanju teškom situacijom kada se ona pojavi. U tom kontekstu se u literaturi (Goodwin & Gustavson, 2009: 27) ističe da darovita deca koja se školuju kod kuće uče uz

vođstvo brižnih odraslih, pre nego od vršnjaka čije se socijalne veštine još uvek nalaze u procesu razvoja.

Kada se govori o motivima školovanja dece kod kuće, u literaturi (Rivero, 2002) se navodi nekoliko razloga zbog kojih se roditelji darovitih odlučuju za ovu obrazovnu opciju. Poneki roditelji procenjuju da škola nije u mogućnosti da zadovolji intelektualne potrebe darovitih učenika ili potrebe učenika koje karakteriše asinhroni razvoj. Neki roditelji veruju da je njihovoj deci potrebno manje i ugodnije okruženje kako bi razvili socijalne i emocionalne veštine. Ponekad se roditelji odlučuju da obrazuju svoju darovitu decu kod kuće, jer procenjuju da je privatno poučavanje u vlastitom domu pogodnije za razvoj celokupne ličnosti, te da omogućava integraciju individualnih stilova učenja i brzine sticanja znanja u kurikulum. Za ostale roditelje, školovanje darovite dece kod kuće predstavlja poslednje utočište nakon što su bez uspeha, iscrpljene sve druge dostupne opcije školovanja.

Školovanje darovite dece kod kuće, međutim, predstavlja područje koje je još uvek nedovoljno istraženo. Osim metodoloških izazova sa kojima se suočava svako mlado polje istraživanja, dodatnu poteškoću u empirijskim istraživanjima u ovoj oblasti predstavljaju mnoge nedoumice u vezi sa određivanjem darovitosti (Winstanley, 2009). U literaturi (Ensign, 2000) se navodi da dosadašnje studije o školovanju dece kod kuće ukazuju da karakteristike obrazovne filozofije ovog modela školovanja darovitih predstavljaju: 1) fokus na celokupnom detetu, pre nego na njegovim ekstremnim sposobnostima, 2) individualizovan pristup i 3) briga, strpljenje i respekt prema posebnim potrebama za učenje. Zaključuje se da se u obrazovanju ove dece ne sledi obrazac poučavanja koji je tipičan za učenike koji su označeni kao daroviti. Darovita deca školovana kod kuće opisuju se kao samosvesni učenici koji imaju razvijene akademske veštine na nivoima različitih razreda, pri čemu uobičajeno stiču akademska znanja koja postižu vršnjaci odgovarajućeg nivoa školovanja.

Završna razmatranja

Poslednjih nekoliko decenija su potreba za poboljšanjem kvaliteta obrazovanja i nezadovoljstvo školom u evropskom prostoru obrazovanja rezultirali, između ostalog, pluralnom pedagoškom scenom (Milutinović, 2011). U ovom radu predstavljen je model školovanja dece kod kuće koji danas stiče sve veću popularnost, budući da je sve više roditelja koji veruju da škola ne može da obezbedi adekvatno obrazovanje za njihovu decu. Kada je reč o razlozima zbog kojih se roditelji opredeljuju da obrazuju decu kod kuće, ne mogu se zanemariti ni religijski, niti liberalni motivi odabira ovog modela školovanja, pri čemu se čini da roditelji veoma sposobne dece ovaj model biraju više iz pragmatičnih razloga.

Očigledno je da ova opcija školovanja, bez obzira na razloge njene primene, otvara mnoga pitanja: da li model školovanja dece kod kuće daje primat privatnim interesima u odnosu na širi javni interes u obrazovanju? Da li školovanje dece kod kuće otvara prostor za zloupotrebe ili indoktrinaciju na štetu dece? Može li dete svoje roditelje doživljavati kao istinske nastavnike? U krajnjoj liniji otvara se

pitanje: da li specifične socijalne i ekonomske prilike u kojima se nalazimo kreiraju uslove za odabir ove opcije školovanja? Sa druge strane, rasprostranjeno je uverenje prema kojem mogućnost izbora u oblasti obrazovanja predstavlja značajno sredstvo poboljšanja kvaliteta obrazovanja (Boyd, 2005). Što je još važnije, temeljno ljudsko pravo u svakom civilizovanom i obrazovanom društvu je da se svakom pojedincu omogući da u potpunosti razvije svoje potencijale (George, 2005). U tom kontekstu pretpostavka je da bi model školovanja dece kod kuće mogao biti od izuzetne koristi za darovite učenike. Između ostaloga, radi se o tome da su korišćeni i potvrđeni oblici obrazovne podrške i nastavni pristupi u školskom radu sa darovitom decom (akceleracija, obogaćivanje, samoubrzavanje, projektna nastava, integrisani kurikulum, uporno istraživanje u području personalnog interesa), jednako prisutni i u obrazovanju darovite dece kod kuće. Najzad, namera ovog rada nije bila da se pokaže da je školovanje kod kuće bolja opcija za darovitu decu od školskog obrazovanja, već da se ukaže na postojanje mnogih legitimnih načina učenja, kao i mnogobrojnih ispravnih puteva obrazovanja.

Literatura:

- Blok, H., & Karsten, S. (2011). Inspection of Home Education in European Countries. *European Journal of Education*, 46(1), 138-152.
- Blok, H. (2004). Performance in home schooling: An argument against compulsory schooling in the Netherlands. *International Review of Education*, 50(1), 39-52.
- Boyd, W. (2005). Markets, Choices and Educational Change. In A. Hargreaves (Ed.), *Extending Educational Change: International Handbook of Educational Change*, 69-94. The Netherlands: Springer.
- Dumas, T. K., Gates, S., & Schwarzer, D. R. (2010). Evidence for Homeschooling: Constitutional Analysis in Light of Social Science Research. *Widener Law Review*, 16(1), 63-87.
- Ensign, J. (1997). *Home schooling gifted students: An introductory guide for parents*. Reston VA: The Council for Exceptional Children. ERIC EC Digest #543. Retrieved 31 March, 2013 from <http://www.gifted.uconn.edu/siegle/tag/Digests/e543.html>
- Ensign, J. (2000). Defying the Stereotypes of Special Education: Home School Students. *Peabody Journal of Education*, 75(1-2), 147-158.
- George, D. (2005). *Obrazovanje darovitih: kako identificirati i obrazovati darovite i talentirane učenike*. Zagreb: Educa.
- Goodwin, C. B. & Gustavson, M. (2009, Spring). Gifted Homeschooling in the US, *NAGC Magazine*, 26-28.
- Hagen, T. (2011). Free to Learn: The Rationale for Legalizing Homeschooling in Albania. *Central European Journal of Public Policy*, 5(2), 50-84.
- Lines, P. M. (2000). Homeschooling Comes of Age. *Public Interest*, 140, 74-85.
- Lyman, I. (1998). Homeschooling: Back to the Future? *Cato Policy Analysis*, 294. Retrieved July 7, 2008 from the World Wide Web <http://www.cato.org/pubs/pas/pa-294.html>
- Medlin, R. G. (2000). Home Schooling and the Question of Socialization. *Peabody Journal of Education*, 75(1-2), 107-123.

- Milutinović, J. (2011). *Alternative u teoriji i praksi savremenog obrazovanja: put ka kvalitetnom obrazovanju*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine; Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”.
- Petrie, A. (2001). Home Education in Europe and the Implementation of Changes to the Law. *International Review of Education*, 47(5), 477-500.
- Rivero, L. (2002). Progressive Digressions: Home Schooling for Self-Actualization. *Roeper Review*, 24(4), 197-202.
- Winstanley, C. (2009). Too cool for school: Gifted children and homeschooling. *Theory and Research in Education*, 7(3), 347-362.
- Zuković, S., & Milutinović, J. (2006). Ciljevi obrazovanja i podrška darovitim u porodici. U G. Gojkov (Ur.), *Darovitost, interakcija i individualizacija u nastavi. Zbornik 12*, 164–172. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača – Vršac; Rumunija - Temišvar: Univerzitet „Tibiscus”.

QUALITY EDUCATION FOR THE GIFTED IN THE CONTEXT OF HOMESCHOOLING

Abstract: In recent decades, the need to improve the quality of education, and dissatisfaction with school in the European education space, resulted, among other things, in plural pedagogical scene. This paper presents a model of homeschooling with a special emphasis on the educational opportunities which are offered to the gifted pupils by this model. Such option of schooling is gaining an increasing popularity today, since more and more parents believe that the school cannot provide an adequate education for their children. Concerning the reasons why parents choose to educate their children at home, there should be overlooked neither religious nor liberal motives, whereby parents of the gifted opt for this model more for pragmatic reasons. Arguing that the possibility of choice is a means for improving the quality of education, and taking into consideration results of the previous studies on education of the gifted children at home, the authors conclude that the this educational model could be of great use for the gifted.

Key words: educational alternatives, gifted pupils, education quality, homeschooling.